

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת בבא בתרא - דף קס קסא קסב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

נושא: נט מקושר. צורת חתימותיו.

עיונים על הדף

האם המילים "נאם" והמילים "עד" הם מעיקר השטר?

צורת החתימות בגט מקושר לדעת רבי ירמיה בר אבא, מאחורי הכתב כנגד הכתב, ולא היה כתב "שריר וקיים" וכו', ושאלו, שנחוש שמא חתך בשטר שורה, והעד "ראובן" אמנם נחתך, ובכ"ז השטר יהיה כשר מחמת שנשאר בשורה הבאה "בן יעקב", וכשר. אין לחשוש, משום שנכתב "ראובן בן" בשורה אחת ו"יעקב" בשורה הבאה. ולא חוששים שנכשיר ע"פ "יעקב" בלבד, היות ורק אם חותם "יעקב עד" כשר, ובשטר מקושר לא כותבים "עד". או אף במקום שכן כותבים "עד" מדובר שמכירים את חתימתו ויודעים שאין היא של "יעקב".

מבואר בגמ' שנהגו לכתוב "עד" לאחר השם בחתימה. אמנם הגמ' הביאה ב' תירושים לגבי שטר מקושר, שיש שסברו שכותבים עד ויש שסברו שלא. (עי' בתוס' בארובה).

דבר מקובל להשתמש ע"פ רוב בשטרות כתובה המודפסים בבית דפוס, ומשאירים מקום למלא את השמות וכו', ובסוף חתימות העדים. הביא משלחן אפרקסתיא דעניא (חלק א' סימן פא) דן בארובה בין כתובה שהדיפוס אותה. הביא משלחן העד שחששו לדעת הש"ך שישאר מקום התורף לגמרי ולא רק מקום השמות והזמן ולכן הרחיק את כתיבת הכתובות המודפסים. והביא בשם הפרלמנטר לצידי שיש לסמוך על דברי הנתיבות שכתב שכן נהגו העולם להקל בזה. ובעל אפרקסתיא דעניא כתב שהרחיק את הכתובות המודפסות ולא נתן להם מקום בגבולו. אך בשו"ת אגרות משה (אבה"ע ח"א ס' קעח) כתב וז"ל "והנה ראיתי אחדים מדקדקים לכתוב בידם כל הכתובה ואין רוצים ליקח כתובות הנדפסים אף אלו שדפוסו כהוגן, וברור שאין בזה שום מעלה ועדיפות מהכתובות הנדפסים, דאין צריכין לכתוב הכתובה לשמה כמו שא"צ בשאר שטרות ואין שום חלוק בין שטרי ממון לכתובה. וכו', מבואר ברור שלא היה נח לאגרות משה להחמיר ולכתוב את הכתובה בכתב יד אלא יש לסמוך על המודפסים!"

יש לעיין בשורת העדות שהדיפוס שכתוב - "נאום" והשאירו מקום למלא את שם העד. ואח"כ מודפס המילה "עד".

יש להתבונן מה המקור למילה "נאום". והאם המילה "עד" אינה צריכה להיות אף היא כתובה ע"י העד עצמו שהרי בא לומר שחתימתו היא בתורת עדות, ומה הועילו בעלי הדפוס שהוסיפו מילה זו.

בשבת הלוי (ח"ח סי' רפה) השיב למור"ר הרה"ג רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א, וז"ל, ואשר העיר שראה בהרבה נוסחאות הכתובה מופיע תיבת "נאום", ולא מצא מקור לזה לא בלבוש ולא במהר"ם מינץ ובנחלת שבעה. הצדק אתו בזה ואין זה אלא תוספת על ממוסדי הלכה.

לגבי המילה "עד" פסק בשו"ע (אבה"ע סי' קל) עפ"י הגמ' גיטין פרק תשעי (המובא לפנינו) שלכתחילה צריך להוסיף את המילה "עד" לאחר שמו. א"כ צריך להתבונן האם אפשר לסמוך על הנדפס בכתובה או צריך להוסיף בכתב ידו את המילה "עד".

בתשובה הנזכרת בשבת הלוי כתב כך, ואשר שאל אם מספיק אם מודפס בסיום הכתובה תיבת עד או שצריך שיהיה כתוב כן בכ"י העדים. לענ"ד מספיק דזיל בטר טעמא שנקרא פ"פ עד, ועיין ב"י חו"מ ריש סי' מ"ה דעיקר טעם כתיבת "עד" כדי להוכיח שחתם בתורת עדות וע"כ כתב דאם רגיל לחתום בעדות ע"י סימן שכשר יע"ש

ניתן להתייר אשה עגונה מהלכות סוכה - מה הקשר לסוגיא?

שמעתי מאת רבי שלמה לוינשטיין שליט"א בהושענא רבה (תשע), נשלה מכתב להגרש"ח קנייבסקי שליט"א מאחד מהכוללים המפורסמים בהם שוקדים על תלמודם אברכים רבים בעומקא של הלכה ואסוקיי שמעתתא אליבא דהלכתא. הם סיימו ללמוד מסכת סוכה על ברזיה כדת וכדין, ותמחו על דברי רבנו חיים מוואלין בספרו "רוח חיים" על אבות (פרק ה משנה כב), שכתב "הפך בה והפך בה דכולה בה" כמו שאמר חז"ל (עירובין נד, ב) למה נמשלה תורה לדד מה דד וכו', והנה כמו הודד שמצמחו בשר והתינוק מוציא ממנו חלב, כן התורה לחשל מדין סוכה יכילים להוציא להתיר עגונה וכדומה, אף שלפי הראות נראה שכמה דינים אינם נצרכים ואינם נהוגים לנו עתה, ולא כן הוא כי יכילים ללמוד דין אחד מחברו ודבר זה ידוע להוגים בה. ע"כ לשונו של הרוח חיים. ומעתה נפשם בשאלתם, הם סיימו הלכות סוכה אולם לא מצאו ולא הבינו את כוונת הגר"ח מוואלין שניתן להתיר עגונה מהלכות סוכה.

על אחר ענה להם הגרש"ח קנייבסקי שליט"א ע"י ב"ב קסבב. והנה ביאור הדבר מבואר היטב, אם תיעא אשה לבי"ד וגיטה בידה ואומרת גרושה אני, ורוצה להינשא. ב"ד יבקשו ממנה את הגט, באותו בן העדים חתמו מרחק של ב' שורות מהכתב ואח"כ הוסיפו עוד חתימות עדים פסולים כדי לצמצם את הרווח, אם הדיין אינו בקיא יאמר גט זה פסול שהרי נמצאו עדים פסולים, וילמד כ"ש אם אין עדים בכלל הגט פסול, בודאי כאשר יש בו עדים פסולים. ותשאר האשה עגונה. אולם אם הוא בקיא בהלכות סוכה!!! כבר יאמר כדברי הסיגי'א לפנינו, וכדברי חזקיה שאמר שאם מילא בעדים פסולים כשר, ואין לתמוה שרווח לבן פוסל את השטר ואילו עדים פסולים מכשירים את השטר, שהרי איור סוכה פוסל בג' טפחים, ואם יש סכך פסול הסוכה נפסלת רק כאשר הם בשיעור ש"ד טפחים.

שטר (גט אשה או שאר שטרות ממון) הנכתב בצורה פשוטה עדיו חותמים בתוכו. **שטר מקושר** עדיו חותמים מאחוריו. אם חתמו עדים מאחורי שטר פשוט, או בשטר מקושר חתמו עדים בתוכו, פסולים. **לדעת רבי חנינא בן גמליאל**, אם חתמו עדים בתוך שטר מקושר, כשר. כיון שניתן לעשות מקושר פשוט. **לרשב"ג** הכל כמנהג המדינה. **שטר פשוט** חותמים עליו שני עדים. **בשטר מקושר** חותמים לכל הפחות ג' עדים. אם הפחית בפשוט משניים, או במקושר משלש, פסולים.

המקור לסוגי השטרות, אמר רבי חנינא "שדות בבסרף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים" ולמדו "וכתוב בספר" הכוונה לשטר פשוט. "וחתום" הכוונה למקושר. "והעד" שני עדים. "עדים" שלשה עדים. **וביאר רבי חנינא** שמסתבר להעמיד שני עדים לשטר פשוט ושלושה עדים למקושר, כיון שהתרבה בקשרים אמרו שיהיה בו הרבה עדים. **דעת רפרם**, "ואקח את ספר המקנה את החתום המצוה והחקים ואת הגלוי" ודרשו "ספר המקנה" הכוונה לשטר פשוט. **"וחתום"** הכוונה למקושר. **"הגלוי"** החלק הפשוט שבשטר מקושר (היינו הטופס שבכל השטרות הוא פתוח). **"המצוה והחקים"** ב' ההלכות המחלקות בין שטר פשוט למקושר, א. מקום העדים. ב. מספר העדים. **והסברא לומר** שבמקושר יש יותר עדים, מחמת שיש יותר קשרים. **דעת רמי בר יחזקאל** "על פי שניים או על פי שלשה עדים יקום דבר" אם יש עדות כבר בשניים מדוע יש פירוט על שלשה, **אלא ללמד** על שטר מקושר, והסברא לרבות עדי מקושר מחמת ריבוי קשריו.

מבאר הגמ' שהפסוק שדה בבסרף יקנו, **בא ללמד** על העצה שנתן ירמיה לעם ישראל שיכתבו שטרות מחמת שעתידים לגלות מארץ ישראל **וצריכים** ראייה על שדותיהם, **וכן ואקח את ספר המקנה** כל היה המעשה שנתן ירמיה את השטר לברוך בן נריה, וכן יש דרשה על הנאמר **על פי שלשה**, לגבי מחלוקת רבנו ר"ע בין עדי זוממים (ע"ב מ"ה ת"ב). **אלא** שטר מקושר גיטין מדרבנן, והפסוקים הנזכרים הם אסמכתא בעלמא. **וטעם המקנה**, על מקומות שהיו **כהנשים קפדנים** ובאו לגרש נשותיהם, והיות וגרושה אסורה לכהן רצו רבנן להשהות את כתיבת הגט אולי יחזור בו קודם הגירושין, **לכך תקנו** להם שטר מקושר שביניהם תתיישב דעתם. וכדי שלא תחלוק בין גיטין לשאר שטרות תיקנו "שטר מקושר" ולא רק בגט.

בשטר מקושר העדים חותמים מאחור, **לרב הונא** בין קשר לקשר. **והבינה הגמ'** שהכוונה בחלק הפנימי, והקשו משטר מקושר שבא לרבו ואמר שאין בו זמן, ואמר לו זמן, ושמעון ברבי, יתכן והזמן מובלע בין הקשרים. ובאמת כך היה קרעו את השטר וראו את הזמן. ואם העדים חותמים בחלק הפנימי מדוע לא שאל רבי שאין על השטר עדים. **אלא חותמים העדים בין קשר לקשר בצד החיצוני**. ואף באופן שהשטר קשר ניכרים החתימות. **לשיטת רב ירמיה בר אבא** מאחורי הכתב אולם כנגד הכתוב בתוכו.

לשיטת ר"ה שהעדים חותמים מבחוץ, **אין חוששים** שמא יוסיף בשטר ככל שירצה, משום שבסיום השטר מוסיפים "שריר וקיים" **ואין חוששים** שיכתוב שוב "שריר וקיים" לאחר שיוסיף, משום שאין נהגים לכתוב פתיים. **ואין חוששים** שמא ימחוק, ויוסיף מה שרצה ואח"כ יכתוב "שריר וקיים", היות ואמר רבי יוחנן אמנם בתוך השטר ניתן להוסיף מילה ולכתוב פתיים, **אולם** על מחיקה לא סיפק כתוב "מקויים", **ומה** שכתוב מאותה מילה עד סוף השטר פסול, למרות שכתב מקויים. **וכל הפסול** האמור במחיקה זה רק באופן שהחשש הוא שמחק "שריר וקיים" והוסיף דברים בשטר, **ולכן** שיעור המחיקה צריך להיות בגודל המילים "שריר וקיים", ובמקום שיתכן שהיה כתוב שם.

לדעת רבי ירמיה בר אבא, לא היה מוסיף "שריר וקיים" שאם היה כתוב לאחר סיום השטר, יוכלו לראות שחתימות העדים אינם מאחורי הכתוב. **ואין חוששים** שמא הוסיף, והוסיף אף עדים (אין חסרון להוסיף הרבה עדים במקושר), **משום** שהעדים חתמו מסוף השטר לכיוון ההתחלה ולא היה יכול להוסיף. **שנחוש** שמא חתך בשטר שורה, והעד "ראובן" אמנם נחתך, ובכ"ז השטר יהיה כשר מחמת שנשאר בשורה הבאה "בן יעקב", וכשר. **אין לחושש** משום שנכתב "ראובן בן" בשורה אחת ו"יעקב" בשורה הבאה. **ולא חוששים** שנכשיר ע"פ "יעקב" בלבד, היות ורק אם חותם "יעקב עד" כשר, ובשטר מקושר לא כותבים "עד". **אז** אף במקום שכן כותבים "עד" מדובר שמכירים את חתימתו ויודעים שאין היא של "יעקב". **ולא חוששים** שמא חתם בשם אביו, היות ולא נהוג כך. **המקור מדברי הברייתא**, אם העדים חתמו בעלמא כרב צייר דג, רב חנינא צייר דקל, רב חסדא "ס", רב הושעיא "ע", רבא בר רב הונא, צייר עמוד של פסינה. משום שלא חצוץ איניש לעשות שם אביו סימן. **אמר רב זוטרא** אין לחשוש מאומה בשטר מקושר, כיון שהעדים חתמו שם ומיימים ביחד, ויכולו לראות כל חיתוך או הוספה שאין עליה עדים.

אמר רבי יצחק בר יוסף בשם ר' יוחנן את כל התקונים שבשטר, צריך לטנות ולכתובם בסוף ולכתוב "אלו הם קיומם התקונים". **עוד אמר**, שצריך לחזור על כל עניני השטר בסופו לפני חתימת העדים, ולא להוסיף שם דבר חדש. **ביאר רב עמרם** ששורש הדיון, שאין העדים יכולים לצמצם את חתימתם ולהצמידה לשטר, וחוששים שהמא הכניס בעל השטר עוד משפט לאחר שחתמו, **לכן תקנו חז"ל** שאין למדים משורה אחרונה מאומה, ואמרו שישנה ויכתבו שם דברים שאין בהם צורך. **ביאר ר"ג**, המקור מדברי הברייתא, אם העדים חתמו מרחק של ב' שורות מהשטר, פסולים כיון שניתן להוסיף שם דברים. ואם הרחיקו רק שורה אחת כשר, **ואמנם** אף בשורה אחת ניתן להוסיף, אולם כאן מבואר שאין לומדים משורה האחרונה והכתובה בשטר.

הסתפקו מה דינו של שטר שהעדים חתמו מרחק של שורה ומחצה, **ולא ניתן** להוכיח מאומה מדברי הברייתא הנזכרת כיון שאם הרחיקו ב' שורות פסול, **משמע** שורה וחצי כשר, ואם הרחיקו שורה כשר, **משמע** שורה וחצי פסול. **אולם מבואר בברייתא** אם הרחיק פחות מ' שורות כשר.

בהמשך הברייתא מבואר שאם הרחיקו העדים ב' שורות, וכדי להכשיר את השטר הוסיפו עוד עדים, **אולם** נמצא אחד מהם פסול, אין זה פוסל את השטר שניתן לקיים את השטר ע"י שאר העדים. **ומכריז** שאמר שאם מילא בעדים פסולים כשר, **ואין לתמוה** שרווח לבן פוסל את השטר ואילו עדים פסולים מכשירים את השטר, **שהרי איור סוכה** פוסל בג' טפחים, ואם יש סכך פסול הסוכה נפסלת רק כאשר הם בשיעור ש"ד טפחים.